

УМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Максимчук Я.С.

В статті доведено значення інноваційної активності підприємницького сектору в контексті регіональної конкурентоспроможності. Окреслені умови підвищення ефективності інноваційного підприємництва в Закарпатській області, які визначають підприємництво стратегічним фактором економічного зростання

Ключові слова: *регіон, конкурентоспроможність, розвиток, зростання, підприємництво, фактор, інноваційна активність.*

ВСТУП

Посилення конкуренції між регіонами викликає необхідність впровадження стратегічного управління регіональним розвитком на основі впровадження факторів, що забезпечують регіональні конкурентні переваги. Серед таких факторів особливе місце займає інноваційне підприємництво як рушійна сила технічного та технологічного розвитку регіону, сила, яка спонукає і допомагає регіональній економіці переходити до більш високих технологічних укладів. Інноваційне підприємництво, маючи такі переваги перед великим бізнесом як гнучкість, відсутність бюрократичного механізму, мобільність у виконанні тактичних рішень, вузька, як правило, спеціалізація дозволяють більш швидкими темпами та ефективно технічно переозброїтися, впровадити нові технології, що базуються на міні техніці, організувати виробництво нової, інноваційної продукції. Активізація інноваційного підприємництва сприяє прискоренню інноваційних процесів в регіоні внаслідок підвищення ступеня використання потенціалу останнього, підвищує конкурентоспроможність регіонального промислового виробництва, формує високотехнологічні робочі місця і тим самим формує попит на інтелектуальну робочу силу. За даними науковців інституту економіки, мале підприємництво забезпечує близько третини робочих місць. У цьому зв'язку подальший розвиток економіки на основі інноваційного шляху багато в чому залежить від ступеня залучення у цей процес малого підприємництва, що є необхідною і додатковою умовою соціально орієнтованої конкурентоспроможної економіки [13, с. 594].

Питання інноваційного підприємництва знаходять увагу багатьох вітчизняних та закордонних науковців, серед яких можливо виділити В.М. Геєця, Л.І. Федулову, П.Кузмішину, Б.В. Буркінського, Ю.М. Бажала та інших. Але ракурс умов, за якими підприємництво трансформується у фактор конкурентоспроможності і забезпечує стратегічний ресурс випереджального розвитку регіону недостатньо досліджений.

Метою роботи є обґрунтування умов, впровадження яких дозволить регіону в якості стратегічного ресурсу використовувати інноваційну активність підприємництва.

При проведенні дослідження були використані методи абстракції, аналізу, узагальнення, індукції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Регіон буде мати власні, відмінні від інших регіонів, пріоритетні напрямки розвитку в залежності від науково-технічного і промислового потенціалу, освітнього рівня, інтелектуалізації та креативності регіональних підприємницьких ресурсів. Тому діяльність обласного уряду повинна будуватися з врахуванням конкретних принципів, які забезпечують ефективність управління інноваційною діяльністю в регіоні. До таких принципів віднесено модульну структуру діяльності, інтеграцію в існуючу схему управління регіонами; максимально можливе залучення існуючих органів державного управління та існуючої інфраструктури; організаційну єдність інноваційного розвитку з економічним, соціальним і державним розвитком суспільства; збалансований розвиток функціональних, прикладних досліджень і розробок за рахунок прямої державної підтримки економічного стимулювання інноваційної діяльності підприємств; сприяння розвитку ринку науково-технологічної продукції, збалансованому розвитку наукового, освітнього та виробничого потенціалу [8, с. 353]. Реалізація вказаних принципів відбувається за допомогою підприємництва та його інноваційного сектору.

Інноваційне підприємництво як фактор розвитку регіону буде плідно функціонувати лише при виконанні умов, які викладені на рис. 1.

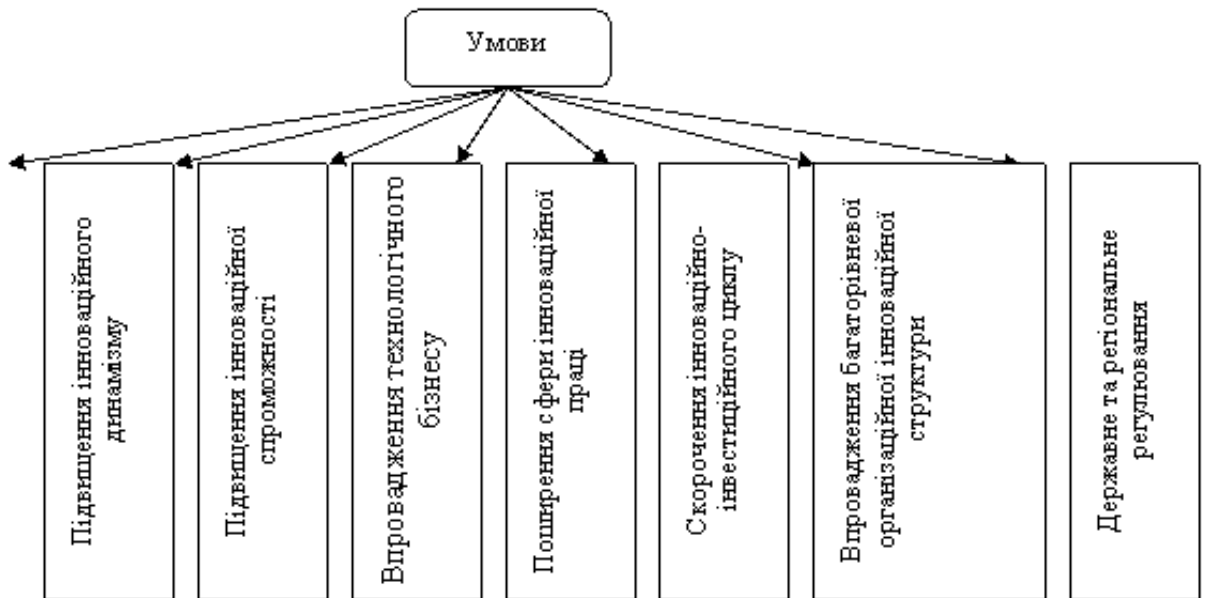

Рис. 1 Умови перетворення підприємництва на факторі регіонального розвитку

1. Першою умовою посилення інноваційної активності регіональних підприємницьких структур є підвищення інноваційного динамізму. Особливого значення набуває проблема участі регіону в реалізації на практиці концепції саме технологічного динамізму, або постійної технологічної революції. Відповідно даної концепції науково-технічне лідерство розвинутих країн визначається не лише потужним розвитком новітніх галузей промисловості, але й здатністю до динамічної та безперервної перебудови всіх сфер економіки для створення і дифузії новітніх технологій [9, с. 21]. Останнім часом зустрічається точка зору науковців, особливо закордонних, стосовно критеріїв швидкості технологічних змін, яка полягає в наступному: мірою їх швидкості виступають темпи падіння ціни на нову технологію. Підраховано апологетами даної позиції, що за останні 30 років реальна ціна продукції комп'ютера знижувалася на 35% на рік (для порівняння академік В.М. Геєць наводить наступне: щорічне падіння цін на послуги засобів комунікації попереднього технологічного циклу – телефонії – становило близько 10%, проходило протягом більш тривалого періоду) [10, с. 21]. Доведено, що сучасні темпи технологічних змін настільки високими, що суспільство не встигає поглинати їх у повному обсязі, створилася ситуація, коли крива технологій зростає швидше, ніж крива економічного розвитку, якій у свою чергу випереджає криву розвитку суспільства [18, р. 323-351]. Підраховано фахівцями, що сьогодні строк життя цифрових технологій становить 18 місяців проти 3 років, необхідних для зміни «правил економічної гри», і 10 років, необхідних для адаптації суспільства [12, с. 12-15].

2. Важливим напрямком покращення інноваційного регіонального середовища виступає підвищення інноваційної спроможності підприємницьких структур, яка означає можливість суб'єктів бізнесу продукувати знання, проривні технологічні ідеї, розробляти нові і удосконалювати наукомісткі продукти і продукцію, послуги і роботи, впроваджувати їх в практику для отримання прибутку і забезпечення конкурентоспроможності [1, с. 4].

Науковцями Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень було проведено аналіз стану інноваційної спроможності підприємств, що дозволило визначити низьку обструкцій здатності підприємств до інновацій.

➤ По-перше, в країні в цілому та її регіонах процес формування інноваційного середовища та інноваційних систем відрізняється повільним відношенням з боку підприємницьких структур. Це викликано падінням попиту на інноваційну продукцію на ринку інвестицій.

➤ По-друге, рівень інноваційної активності підприємств низький внаслідок таких причин як руйнування інноваційної інфраструктури під час приватизації, дефіциту оборотних коштів. Обсяги виробництва українських інноваційно активних підприємств достатньо низький і складає незначну частину обсягів реалізації продукції.

➤ По-третє, основним напрямком інноваційної діяльності відмічено оновлення основних засобів внаслідок їх застарілості та високого ступеня зносу [6, с. 194]. Але в умовах високого ступеня конкуренції серед інноваційно активних підприємств у світі оновлення основних засобів здійснюється в процесі впровадження новітніх технологій і представляє собою є самоціль, а органічну складову інноваційної діяльності.

Для підвищення інноваційної спроможності підприємницьких структур доцільним вважає В.М. Геєць є розробка та прийняття Науково-технічного та Інноваційного кодексу України, якій буде містити положення, що регулюють діяльність НАН України та галузевих академій, визначити систему фінансування наукових досліджень,

встановлювати мінімальний рівень ВВП, якій має бути спрямований на фундаментальні та технологічні дослідження. Крім цього кодекс буде регулювати взаємовідносини національної інноваційної системи та її регіональних складових. Аналогічні кодекси доцільно розробити на регіональному рівні, які будуть сприятиме формуванню інституційного порядку інноваційної діяльності регіональних суб'єктів підприємництва. А відповідно і інноваційні кодекси підприємств можуть закріпити основні положення стратегії і політики підприємства стосовно технологічних, фінансових та кадрових механізмів активізації інноваційної діяльності на підприємствах.

3. Наступною умовою розвитку регіону на основі інноваційного підприємництва є впровадження технологічного бізнесу, якому, за думкою Федулової Л., Бажала Ю.М. та інших, мають сприяти:

- наявність істотного науково-технологічного заділу у вигляді наукових шкіл, кваліфікованих фахівців, прикладної бази, результатів наукових досліджень у вигляді захищеної інтелектуальної власності і т.д.;
- регіональна спрямованість розробок, тобто така спрямованість, за якою технічні і технологічні рішення засновані на використанні місцевих ресурсів і спрямовані на розв'язання актуальних завдань соціально-економічного розвитку територій;
- наявність стійкого платоспроможного попиту на продукцію і послуги на локальних споживчих і промислових ринках за високого потенціалу зростання цих ринків [14, с. 597-598].

В ході проведеного Інститутом економіки і прогнозування НАН України дослідження впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на процес впровадження технологічних інновацій на промислових підприємствах отримані наступні результати. З великим ступенем узгодженості думок (0,93) експерти перше місце віддали групі техніко-економічних факторів (ранг 0,45) та організаційно-управлінських чинників (ранг 0,40), що дозволило віддати перевагу впливу внутрішніх факторів на інноваційну активність підприємств. Серед основних факторів даної групи, які значною мірою впливають на ступень оновлення продукції та технологій на підприємствах, є стан матеріально-технічної бази, фінансовий фактор (наявність власних фінансових ресурсів, платоспроможність підприємства та інноваційна спрямованість інвестицій) та наявна науково-технічна база підприємства. Високу значимість мають цінова політика та стан власних базових технологій (40% опитаних), низький рівень науково-технічного потенціалу (27%), нестача фінансової підтримки держави (17%), висока вартість технологічних інновацій (16%) [11, с. 397].

4. Інноваційна спроможність підприємств Закарпатської області значною мірою залежить від поширення сфери застосування інноваційної праці. Так, у США в сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) приблизно 90% усіх компаній - малі фірми. У розрахунку на 1 дол. США вкладених засобів такі фірми створюють у 24 рази більше нововведень, ніж гігантські концерни. Витрати на одного вченого й інженера в малих фірмах у 2 рази менші, ніж у великих. Крім гнучкості і мобільності цих фірм економісти відзначають відсутність бюрократизму в управлінні в умовах високого позичкового відсотка. За відношенням кількості нововведень до затрат на наукові дослідження і розробки в малих і середніх фірмах в 3-4 рази вище, ніж в крупних. Як показує практика, інноваційна діяльність крупних і малих підприємств взаємопов'язана. Крупні інноваційні підприємства створюють передумови для розвитку малих. Дуже часто нововведення, які використовують крупні підприємства, є результатом інноваційної діяльності малих, але наступне впровадження здійснюється підприємствами, які мають для цього кращі фінансові і матеріальні ресурси, розвинуту матеріально-технічну базу і відповідні кадри [3]. За оцінками експертів, сьогодні у США майже 2/3 «білих комірців» (70% усіх зайнятих працівників) охоплені розумовою працею інноваційної спрямованості. За прогнозами науковців, питома вага працівників, зайнятих такою працею у розвинених країнах ринкової економіки, надалі має збільшуватися. Завдяки використанню такого унікального ресурсу економіки знань, як збільшення обсягу продукції за умов зниження витрат робочого часу та інтенсивності праці [15, с. 207].

Отже, інноваційна праця – це сукупність інтелектуальних і професійних властивостей специфічного товару «робоча сила», що характеризують її відмінності від інших якісних характеристик робочої сили залежно від певної сфери знань і трудової діяльності. Для оцінки рівня інноваційної праці можуть використовувались диференційовані (по окремих показниках), комплексні (по групах) і змішані методи оцінки. Доцільно визначити найголовніші специфічні риси економічного середовища для інноваційної праці:

а) орієнтація всіх чинників відтворювального процесу праці на забезпечення високої ефективності і якості виробництва шляхом застосування прогресивних технологій та інформації нових наукових знань і управлінських рішень;

б) створення сучасної соціально-економічної інфраструктури, відповідної завданням зростання технологічної конкурентоспроможності економіки до рівня найбільш розвинених країн світу;

в) розвиток прогресивного технологічного і виробничого потенціалу – матеріальних і людських ресурсів, здатних забезпечити випуск конкурентної високотехнологічної продукції [16, с. 211-212].

На нашу думку, в контексті вище визначеного йдеться про те, що має право на існування самостійний погляд на інноваційний процес через призму науки про працю як найважливішої складової економіки знань. Останнє відкриває можливості подолання застарілих уявлень про працю та проведення дослідження важелів активізації людської праці на різних стадіях інноваційного процесу. Саме із урахуванням цього підходу можна сформулювати таке визначення: інноваційна праця – це свідомо доцільна діяльність людини на основі НТП, яка спрямовується на створення вартостей відповідно до ринкового попиту, їх впровадження, використання, на

комерціалізацію у різних сферах із метою одержання корисного ефекту (економічного, соціального, екологічного та інших) та задоволення суспільних потреб [17, с. 212].

5. Як напрямком підвищення конкурентоспроможності регіону виділено скорочення інноваційно-інвестиційного процесу. На відміну від виробничого процесу, інноваційна діяльність характеризується:

- кінцевою метою - задоволенням нової суспільної потреби;
- поліваріантністю та невизначеністю шляхів досягнення мети;
- неможливістю детального планування та підвищеним ризиком;
- необхідністю втручання держави в регулювання та стимулювання;
- необхідністю подолання опору в сфері розвитку відносин, інтелектуальної власності;
- особливим механізмом зацікавленості учасників інноваційного процесу;
- гнучкою, із слабкою структуризацією форми організації системи [4].

Крім цього, водночас із з'ясуванням етапів інноваційного процесу, слід звернути увагу на його особливості та відмінності від виробничого процесу: невизначеність шляхів досягнення цілей та підвищений ризик втрати капіталу; неможливість детального планування, орієнтація на прогностичні оцінки; направленість зусиль на комерціалізацію наукового пошуку; необхідність взаємної зацікавленості учасників-партнерів інноваційного процесу [2].

Скорочення часу інвестиційного циклу особливо актуальне для економіки України, де тільки впровадження науково-технічних розробок триває 3 роки для 67% винаходів, 3-8 років для 23-25% та понад 8 років для 13-15% науково-технічних розробок [5] у машинобудуванні.

Фактори, що гальмують освоєння технологічних та продуктивних інновацій, негативно впливають на тривалість інноваційного циклу, такі:

- обмеженість власних фінансових можливостей та високі ставки за кредитами у поєднанні з економічним ризиком освоєння нової продукції;
- відсутність сукупного попиту на внутрішньому ринку і складність виходу на зарубіжні ринки;
- значне відставання в організації НДДКР, використанні сучасних інформаційних технологій, нестача кадрів потрібної кваліфікації і технологічна невідповідність підприємств як у процесі розробки новітніх технологій, так і в процесі їх використання» [7, с.64-72].

6. Наступною умовою підвищення інноваційної активності в регіоні згідно позиції колективу за керівництвом Б.В.Буркіньського виступає організація мережі структур декількох рівнів, які будуть розрізнятися переліком та сутністю послуг.

Структури першого рівня – консалтингово-інформаційні центри і центри передачі технологій, осередки трансферу технологій, які надають наступні послуги: технічна, економічна, екологічна, фінансова та інші види експертної оцінки; надання учбових програм з навчання бізнес-процесам, підвищення кваліфікації підприємців; консультації з питань бізнесу, технологій, економіки, фінансів і т.д.; оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності; допомога у складанні бізнес-планів, обґрунтуванні підприємницьких ініціатив; допомога у реєстрації бізнесу; пошук контрагентів та партнерів у бізнесі.

Структура другого рівня – бізнес-інкубатори, які працюють з реально існуючими проектами (оформлення документів для отримання пільг, розвиток венчурного капіталу, пільгова оренда та забезпечення безпеки бізнесу, консультації з маркетингу та логістики, менеджменту виробництва та технологій).

Структури третього рівня – технологічні парки, що забезпечують умови проведення НДДКР малим і середнім сегментом економіки, надають площі для виробництва дослідницьких партій продукції, послуги рекламно-видавничого та виставочно-демонстраційного характеру, консультації з питань зовнішньоекономічної діяльності, послуги у проведенні презентацій).

Структури четвертого рівня – технологічний край як територія, на який формується середовище для розвитку проривних технологій, інформаційно-консалтингової, інжинірингової діяльності.

Розвитку регіону слугує комплекс рівнів, які потрібно сформувати і забезпечити якісне і ефективне стратегічне управління ними.

7. Наступним напрямком підвищення підприємницької активності у сфері підприємництва є систематизована державна політика та система заходів регіональної влади, які запропоновані на рис. 2.

Діяльність регіону та держави повинні у сфері регулювання та підтримки інноваційного підприємництва повинна бути узгоджена, діяти в одній площі, використовувати взаємопідтримуючі механізми, що в результаті дасть синергійний ефект.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про необхідність поширення інноваційного підприємництва як фактору розвитку регіональної соціально-економічної системи та забезпечення її конкурентоспроможності.

Умовами ефективного функціонування інноваційного підприємництва виділені підвищення інноваційного динамізму в регіоні, покращення інноваційної спрямованості, скорочення інноваційно-інвестиційного процесу,

розвиток сфери прикладання інноваційної праці, вдосконалення організаційної інфраструктури, раціональне регулювання підприємницької активності з боку держави та регіонального уряду.

Рис. 2 Державна та регіональна політика з розвитку інноваційного підприємництва

В подальшому заплановано визначити теоретичні аспекти стратегічного управління розвитком регіону та визначити місце та функції інноваційного підприємництва у реалізації мети регіонального зростання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко А.І., Лазарева Є.В., Інноваційна спроможність суб'єктів підприємницької діяльності : монографія // Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – О.: Фенікс, 2007. – 108с.
2. Варналій З.С., Сизоненко В.О., Основи підприємницької діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12280123/ekonomika/osnovi_pidprivyemitskovi_divalnosti_-_varnaliv_zs
3. Кузмішин П. Підприємницьке середовище та економічний розвиток. – Ужгород: Ужгородський державний університет, 2000. – 441с.
4. Поповенко Н., Забадна Е. Стан інноваційної діяльності в машинобудуванні Одеської області / Н. Поповенко Е. Забадна // Економіка України. – 1999. – №1.
5. Розвиток підприємництва в промисловості України: монографія / [Барабаш О.О., Бережна Т.Ф., Бутенко А.І. та ін.]. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2010. – 492с.
6. Сизоненко В.О., Овчаренко Л.В. Інноваційне підприємництво – форма реалізації інтелектуальної власності / В.О. Сизоненко, Л.В. Овчаренко // Наукові записки НаУКМА. Том 18. Економічні науки. – 2000.
7. Стратегічні виклики 21 століття суспільству та економіці України: В 3 т./ За ред. акад. НАН України В.М. Геєця, акад. НАН України В.П. Семіноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Квасюка, Т.2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки. – К.: Фенікс, 2007. – 564с.
8. Ступницький О. І. Інформаційні технології та корпоративне управління у XXI ст. // Економіка України. – 2005. - №2.
9. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: монографія / [Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Осецький В.Л. та ін.]; за ред. д.е.н., проф. Л.І. Федулової; НАН України; Ін-т екон. Та прогнозув. – К.: 2011. – 656с.
10. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В. М. Геєця. – К.: «Основа», 2006. – 592с.
11. Aghion P., Howitt P. Model of Groth Creative Distracton // Econometrica. - 1992. – V.60.